

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ З УРАХУВАННЯМ ТЕОРІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УКЛАДІВ

Анотація: У статті розглянуто сутність та зміни технологічних укладів і їх вплив на економічне зростання та прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств. Приведено класифікацію складових ресурсного потенціалу залежно від рівнів технологічної піраміди. Доведено, що інноваційні розробки повинні бути направлені на розвиток високоякісної сільськогосподарської продукції з одного боку, та перехід до альтернативної енергетики з іншого, що забезпечить значні якісні зміни у розвитку сільських територій та перехід в подальшому до постіндустріального суспільства.

Ключові слова: ресурсний потенціал, ресурси, технологічний уклад, науково-технічний прогрес, технологічна піраміда, технологічні стандарти розвитку

KUKSA I.

Lugansk National Agrarian University, Kharkiv

TERESHCHENKO S.

Sumy National Agrarian University

FINANCIAL SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES WITH THEORY TECHNOLOGICAL STRUCTURE

Abstract: The article examines the nature and changing technological structures and their impact on the growth and profitability of agricultural enterprises are considered. The classification of components of the resource potential is given, depending on the levels of the technological pyramid. It has been proved that innovation should be directed towards the development of high-quality agricultural products on the one hand, and the transition to alternative energy from the other, which will provide significant qualitative changes in the development of rural areas and the subsequent transition to a post-industrial society.

Key words: resource potential, resources, technological structure, scientific and technological progress, technological pyramid, engineering standards development

Постановка проблеми. Досить важливим і актуальним завданням для України на сучасному етапі розвитку є забезпечення її соціально-економічного зростання в надкороткі строки у напрямку переходу до постіндустріального суспільства та інформаційної економіки. Основою такого інноваційного зростання може бути і є теорія технологічних укладів, відповідно до якої економічне зростання відбувається за рахунок зміни технологічних укладів, а перехід до постіндустріальної стадії розвитку суспільства означає заміну галузевого розподілу національної економіки розподілом технологічним.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти концепції технологічних укладів висвітлені у роботах провідних вітчизняних та закордонних вчених, таких як В. Буянов [3], А. Гальчинський [5], С. Глазьев [6], М. Делягін [7], М. Лендел [13], Р. Фатхутдинов [14], А. Чурсін [15], Ю. Яковець [17] та ін. Однак певні питання щодо особливостей п'ятого та шостого технологічних укладів розглянуті не досить повно.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. В роботах науковців недостатньо висвітлені особливості використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств на різних рівнях технологічної піраміди, що потребує більш детального аналізу, особливо з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва на засадах сталого розвитку.

Метою дослідження є визначення особливостей постіндустріальних укладів, їх прямий та опосередкований вплив як на рівні окремого підприємства, так і господарської системи в цілому. В ході розробки технологічних стандартів необхідно враховувати окрім забезпечення максимальної прибутковості сільськогосподарських підприємств, і вимоги сталого розвитку, що є, на сьогодні, головною доктриною сільськогосподарського виробництва.

Основні результати дослідження. Ресурсний потенціал підприємств є передумовою прискорення науково-технічного прогресу галузей економіки і забезпечує соціально-економічний розвиток країни. Роль та значення ресурсного потенціалу підприємства у суспільному виробництві не залишаються незмінними і галузь сільського господарства в цьому не є винятком.

Структуру ресурсного потенціалу визначає не співвідношення фізичних обсягів наявних (використовуваних) ресурсів, а частка їх інтегральних властивостей у сукупній величині потенціалу сільськогосподарських підприємств. Динаміка забезпечення відповідними ресурсами, які формують потенціал підприємства, різнонаправлена, а її темпи для кожного підприємства та регіону встановлюються по-різному. Випереджуюче зростання або значне зниження інтегральних виробничих властивостей окремих

видів ресурсів може спричинити зміну структури потенціалу в цілому, а це значить, що величина структури потенціалу сільськогосподарського підприємства формується у процесі динамічного розвитку взаємопов'язаних ресурсів [11].

Інноваційний технологічний прорив, що відбувається в розвинених країнах світу, з одного боку і глобалізація економіки з іншого, формує нові економічні системи, в яких знання та інформація стають головним джерелом розвитку продуктивних сил. Найважливішим завданням української економіки, в цьому контексті, постає забезпечення соціально-економічного прориву в напрямку переходу до постіндустріального суспільства та економіки знань. Насамперед ці зміни повинні бути пов'язані із технологічною революцією та абсолютною переорієнтацією підприємств та галузей на утилізацію відходів, енергозберігаючі технології та багатократну переробку природних ресурсів.

Зміни, які відбулися в економіці розвинених країн світу, перш за все позначилися у прискореному розвитку секторів економіки, що виробляють достатньо складну машинотехнічну та наукомістку продукцію. В цих секторах економіки додана вартість лише в незначних розмірах включає необроблену сировину або малокваліфіковану працю.

Н. Іванова відмічала: «...наприкінці ХХ ст. при світовому виробництві машинотехнічної продукції у 1,2 трлн дол. на частку індустриально розвинених країн припадало 73%, у тому числі на ЄС – 29, США – 25, Японію – 19%. Питома вага зазначених країн у світовому експорті машин і обладнання в цей час складала 85,5%, у тому числі ЄС – 41%, США – 24, Японія – 20,5%».

У технологічних перегонах, що розгорнулися, індустриально розвинені країни концентрують зусилля на прискореному розвитку тих секторів економіки, які, з одного боку, забезпечують вирішальний внесок у підвищення продуктивності праці, а з іншого – дозволяють підтримувати технологічні переваги над конкурентами (табл. 1).

Таблиця 1

Зміст технологічних укладів з урахуванням терміну їх дії

Номер хвили відповідного укладу	Термін, який охоплює дію укладу	Галузі промисловості, на яких базується уклад	Інфраструктура укладу
Перший	1790–1840	текстильна промисловість, сільське господарство	Ґрунтовні дороги, використання коней та суден, поштові кур'єри
Другий	1830–1890	Залізничний транспорт, поява перших акціонерних товариств	Залізниці, світове судноплавство
Третій	1880–1940	Розвиток важкого машинобудування, електротехнічної та хімічної промисловості	Телефон, телеграф, радіо
Четвертий	1930–1990	Розвиток масового виробництва, газової та нафтової енергетики, засобів зв'язку, розвивається електроніка, програмне забезпечення, комп'ютери	Швидкісні автомобілі, авіаційне сполучення, газопроводи, розвиток телебачення
П'ятий	Середина 1980 р.	Мікроелектроніка, інформатика, гenna інженерія, космічна галузь	Комп'ютерні мережі, телекомунікації, супутниковий зв'язок, атомні станції
Шостий	Середина 2000 р.	Роботобудування, оптико-волоконні технології, біотехнології	Штучний Інтелект
Сьомий	2010 р. та сьогодні	Нанотехнології, нанонаука, наноінженерія, наноелектроніка, нанохімія	Медицина, екологічний моніторинг, сільське господарство

Джерело: [17], а розроблене авторами – виділено курсивом

Проведені дослідження демонструють, що сучасне виробництво і технології п'ятого, шостого і сьомого технологічного укладу ґрунтуються не стільки на власному виробництві і суто виробничих (технічних) ресурсах, скільки на наукових, управлінських, інформаційних інноваціях, що в свою чергу вимагає трансформації свідомості, зміни ціннісних орієнтацій і установок, перегляду технологічних принципів і підходів до процесу виробництва в цілому і аграрного виробництва зокрема.

В основі інноваційних технологічних принципів аграрного виробництва необхідно закласти такі нормативи і стандарти, які, перш за все, обумовлюють адаптивність агротехнологій до природних умов, безпечність і якість продукції, збереження біорізноманіття та агроландшафтів. Домінуючим повинен стати

принцип «не нашкодь», саме через такий підхід необхідно оцінювати результативність і ефективність аграрного виробництва. Орієнтація українських сільгоспвиробників на ринки ЄС вимагає відповідності стандартам якості екологічної безпеки продукції, оскільки власне ці складові обумовлюють її конкурентоспроможність.

Визнаючи необхідність власне інноваційного технологічного, економічного розвитку аграрного сектору економіки України, необхідно визначити на якому рівні технологічної піраміди знаходяться вітчизняні сільськогосподарські підприємства і що потрібно для переходу на новий рівень.

Нами приведена схема використання складових ресурсного потенціалу залежно від рівнів технологічної піраміди (рис. 1).

Технологічна структура чітко характеризує рівень розвитку економіки, її техніко-технологічну відповідність до сучасності. В Україні переважають третій і четвертий технологічні уклади, тобто вони ґрунтуються на електродвигунах та двигунах внутрішнього згорання. Сільськогосподарські підприємства на 70% знаходяться на 3 рівні та 30% на 4 рівні.

Після проведення експертної оцінки необхідно визначитися з параметрами і критеріями переходу на вищі рівні. Так, на нашу думку, на макrorівні, доцільно використовувати показники доданої вартості [17] і чим вони є вищими, тим більш технологічнішою є продукція та виробництво.

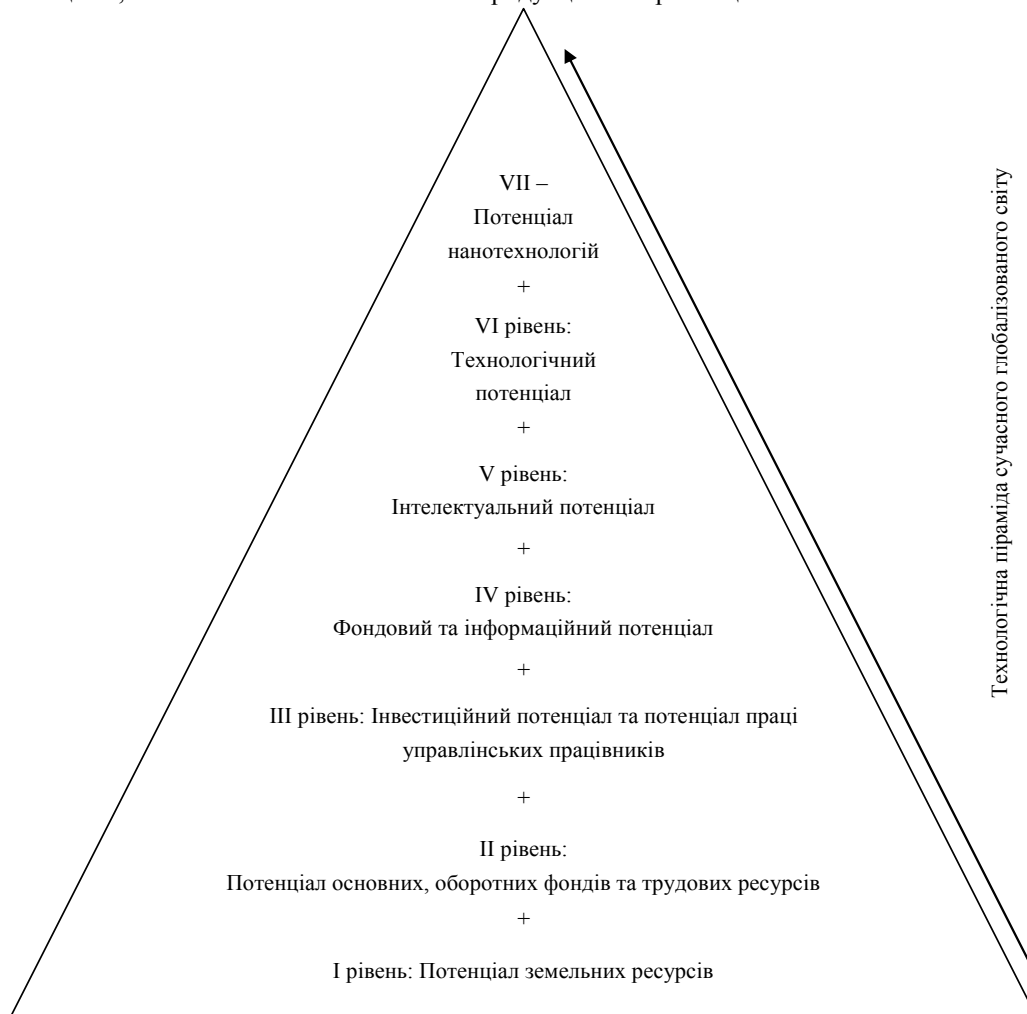

Рис. 1. Використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств на різних рівнях технологічної піраміди
Джерело: розроблено автором

Що стосується мікрорівня, і особливо сільськогосподарських підприємств, ситуація набагато складніша. Вивчивши наукові джерела, та підтримуючи думку Х.М. Бадалова [4], нами розглянуто структуру собівартості основних видів сільськогосподарської продукції в Україні, США, Німеччині, Італії та інших країнах.

Незалежно від величини собівартості, структура витрат майже є однаковою, окрім одного елементу, а саме відшкодування капіталу, втіленого в машини та обладнання, тобто амортизації. Якщо в Україні цей показник становить у середньому по сільськогосподарських підприємствах 6,0% то у розвинутих країнах не менше 22–24%. На нашу думку, саме амортизаційні відрахування і характеризують технічний та технологічний рівень виробництва. Чим вищими вони є, тим більш технологічним є виробництво. Для

підтвердження цього нами було проаналізовано частку амортизаційних відрахувань у собівартості продукції сільськогосподарських підприємств Сумської області.

Сільське господарство області спеціалізується в рослинництві на вирощуванні зернових і технічних культур, у тваринництві – на виробництві молока та м'яса великої рогатої худоби і свиней. Агропромисловий комплекс представлений: 377 сільськогосподарськими підприємствами різних форм власності, 712 фермерськими господарствами та понад 135,8 тис. особистих селянських господарств. Наприклад, нами для сільськогосподарських підприємств області, у розрізі відповідної спеціалізації визначено, який період часу і скільки коштів потрібно для оновлення технічного та технологічного стану сільськогосподарських підприємств. При заданому рівні частки амортизаційних відрахувань, для того щоб досягнути як мінімум 15% рівня на основі побудованої лінії тренду потрібно 21 рік, і тоді можна буде вести мову про 4 рівень технологічної піраміди (табл. 2).

Таблиця 2

Частка амортизаційних відрахувань у собівартості продукції по сільськогосподарських підприємствах Сумської області, %

Показники	роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Підприємства, що спеціалізуються на виробництві зернових культур	4,27	5,02	5,15	5,94	6,57
Підприємства, що спеціалізуються на виробництві технічних культур	3,97	4,67	4,79	5,53	6,11
Підприємства, що спеціалізуються на молочному скотарстві	3,30	3,88	3,99	4,60	5,08
Підприємства, що спеціалізуються на м'ясному скотарстві	3,52	4,14	4,25	4,91	5,43
В цілому по сільськогосподарських підприємствах Сумської області	3,71	4,36	4,48	5,16	5,71

Джерело: розраховано автором

Для того, щоб зменшити цей термін принаймні до 6 років (мінімально встановлений термін амортизації сільськогосподарської техніки відповідно до Податкового Кодексу України [1]) за нашими розрахунками потрібно 2,9 млрд грн капітальних інвестицій щороку, а зважаючи на середній рівень прибутку сільськогосподарських підприємств за останні 5 років на рівні 263 млн грн вище наведена сума є фантастичною.

Загальна сума капітальних інвестицій у розвиток аграрного сектору економіки Сумської області у 2014 році склала 1,3 млрд грн, проте нажалі більше 70% цих коштів іде у харчову промисловість (рис. 2)

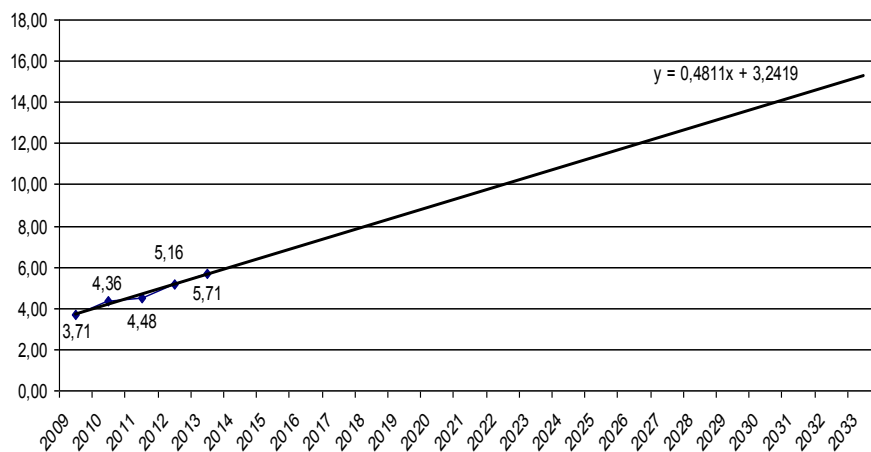

Рис. 2. Фактичне та прогнозне до 2033 року значення питомої ваги амортизаційних відрахувань у собівартості продукції по сільськогосподарських підприємствах Сумської області, %

Джерело: розраховано автором

На формування ціни сільськогосподарської продукції найсуттєвіше впливає її собівартість, що є характерним для сільгоспвиробників як в Україні, так і в інших державах світу, однак сама структура собівартості має суттєві відмінності: наприклад, при виробництві сільськогосподарської продукції у США найбільшу частку собівартості складають амортизаційні витрати, орендна плата, витрати на забезпечення якості земельних ресурсів, і значно меншу частку собівартості складають витрати на добрива, паливо і поточний ремонт виробничого обладнання. Така ж тенденція є характерною і для європейських сільгоспвиробників.

В Україні структура собівартості сільськогосподарської продукції характеризується найбільшою часткою витрат на добрива та паливно-мастильні матеріали, оскільки ціна на них є стабільно високою. Щодо амортизаційних відрахувань, то враховуючи стан машино-тракторного парку, морально застаріле обладнання, низький рівень механізації виробничих процесів, відповідно і амортизаційні відрахування будуть незначними. А низькі витрати на оплату праці, що обумовлюють, з одного боку, її низьку продуктивність і призводять до зниження виконавської дисципліни, а з іншого – негативно впливають на якість продукції спричиняючи високі втрати в процесі виробництва, унеможливають отримання високоякісної конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Зниження витрат, в тому числі і за рахунок амортизаційних відрахувань, позбавляє сільськогосподарських підприємств основного джерела матеріально-технічного оновлення основних засобів і веде до порушення технології вирощування сільськогосподарських культур, втрат урожаю тощо.

Висновки. Подальший розвиток вітчизняних сільськогосподарських підприємств вимагає прискореного впровадження технологій 4-го та 5-го технологічних укладів, а це можливо тільки за рахунок переорієнтації сільськогосподарського виробництва на інноваційний розвиток. Інноваційні розробки повинні бути направлені на розвиток високоякісної сільськогосподарської продукції, з одного боку, та перехід до альтернативної енергетики – з іншого, що забезпечить значні якісні зміни у розвитку сільських територій та перехід в подальшому до постіндустріального суспільства.

Найбільш доступним і обов'язковим шляхом такого переходу для сільськогосподарських підприємств є технічне переоснащення та технологічне удосконалення, яке дозволить досягнути як мінімум 15% рівня амортизаційних відрахувань на що необхідно 2,9 млрд грн капітальних інвестицій щороку і тоді прогнозовано сільське господарство України досягне 4 рівень технологічної піраміди.

Література

1. Податковий Кодекс України № 2755-17 від 01.07.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Близнюк Т.П. Теоретичні основи формування інформаційної економіки в Україні / Т.П. Близнюк // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – 2004. – № 197 (Т.1). – С. 191–202.
3. Буянов В.П. Управление рисками (рискология) / В.П. Буянов, К.А. Кирсанов, Л.А. Михайлов. – М. : Экзамен, 2002. – 384 с.
4. Бадалов Х.М. Сучасний стан і тенденції рівня собівартості зернових в сільськогосподарських підприємствах України та США / Х. М. Бадалов // Агросвіт. – 2015. – № 8. – С. 76–80.
5. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – Київ, 1997. – 66 с.
6. Глазьев С.Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С.Ю. Глазьев. – М. : ВладДар, 1993. – 310 с.
7. Делягин М.Г. Світова криза: загальна теорія глобалізації / М.Г. Делягин. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 766 с.
8. Інновації: проблеми науки і практики : монографія. – Х. : ВД „ІНЖЕК”, 2006. – 336 с.
9. Инновационный менеджмент : учеб. пособие / под ред. В.М. Аньшина, А. А. Дагаева. – М. : Дело, 2003. – 528 с.
10. Иноземцев В.Л. Пределы «догоняющего» развития / В.Л. Иноземцев. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2000. – 295 с.
11. Иванова Н. Инновационная сфера / Н. Иванова // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 8. – С. 43–48.
12. Коваленко А.О. Інноваційний фактор розвитку продуктивних сил України / А.О. Коваленко. – К. : Думка, 2003. – 432 с.
13. Лендел М.А. Аграрний ресурсний потенціал у змішаній економіці : монографія / М.А. Лендел. – К. : " Наукова думка", 1993. – 140 с.
14. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / Р.А. Фатхутдинов. – 5-е изд. – СПб : Питер, 2005. – 448 с.
15. Чурсин А.А. Инновации и рынок : учебное пособие / А.А. Чурсин. – М. : Машиностроение, 2004. – 243 с.
16. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 15–23.
17. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / под ред. В.В. Попкова. – М. : ЗАО Изд-во «Экономика», 2007. – 295 с.
18. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю.В. Яковец. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 411 с.

Надійшла: 10.09.2017; рецензент: д. е. н., проф. Фірсов Є. О.